

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

[Ḥamishah Ḥumshe Torah]

‘im targum Onkelos, u-ferushe Rashi u-ve’ur ye-targum Ashkenazi

Sefer Ba-midbar

Premsla, Yitshaq Itsaq ben Tsevi Hirsh

Ofenbakh, 569 [1808 oder 1809]

᠔

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-10257

כ א ויבאו בני ישראל כל-
 העדה מדבר צן בהרש
 הר אשון וישב העם בקדש
 ותמת שם מרים ותקבר שם :
 ב ולא היה מים לעדה ויקהל
 על-משה ועל-אהרן : ג וירב
 העם עם-משה ויאמרו לאמר

כ (א) ריא קינרער ישראל
 קאמען, דייה
 גאנצע געמיינע, אום ערוטען
 מאנאט, אין דיא וויטע צין,
 אונד דאן פאלק לאג ביא
 קדש : דאזערל בוסט שטארב
 מרים, אונד ווארד אויך אלל-
 דא בעגראבען : (ב) דער גע-
 מיינע פעהלטע עזאן וואסער:
 דא ליפען זיא איבער משה
 אונד אהרן צוואממען :
 (ג) אונד דאן פאלק הארערטע
 מיט משה : אונד שפראכען
 דיוע ווארטע, ווארען

ולו

תרגום אונקלוס

כ (א) ואתו בני ישראל כל
 למדברא דצן בירחא קדשא
 ויטיב עמא פרקס וטייתת תמן מרים
 ואתקברת תמן : (ב) ולא היה מים
 לבגשתא ואתבגשו על משה ועל
 אהרן : (ג) ונצא עמא עם-משה
 ויאמרו למיטר ולו

רשי

שפע העגל שמוה לדורות ואין לך פקודה שאין
 בה מפקודת העגל שנאמר וביים פקדו ופקדתי
 וגומר : וכשם שעגל מטמא כל העוסקים בו כך
 פרה מטמא כל העוסקין בה וכשם שנטהרו
 באפרו שאל וזר על פני המים וגו' כך ולקחו
 לטמא מעבר שרפת החטאת וגו' :

כ (א) כל העדה * עדה השלמה שכבר
 מתו מתי מדבר ואלו פרשו
 לקיים : ותמת שם מרים * למה נסמכה פרשת
 מיתת מרים לפרשת פרה אדומה לומר לך מה
 קרננות מכפרון (ס"א כו) שפרה אדומה
 מכפרת) אף מיתת נדיקים מכפרת : ותמת שם מרים * אף היא נכשקה מיתה ומפני מה
 לא נאמר בה על פי ה' שאינו דרך כבוד של מעלה ובאהרן נאמר על פי ה' בלא חסדי :
 (ב) ולא היה מים לעדה * מכאן שכל ארבעים שנה היה להם הנאמר בזכות מרים : (ג) ולו
 גועו

באור

כ (א) כל העדה, עדה השלמה שכבר מתו מתי מדבר ואלו פרשו לקיים * (רש"י)
 וראב"ע : וישב העם בקדש, בעבור שיטנו שם ימים רבי' כי כן כתוב : (ראב"ע) כונתו מה שאמר וישבו ולא אמר ויחנו, בעבור שיטנו שם ימים רבים, כי כן כתוב ותשבו בקדש ימי' רבים (דברים א' מ"ו), ותפס עליו הרמב"ן ז"ל, כי מה שאמר הכתוב ותשבו בקדש וגו' היא קדש ברצע שנמדבר פארן שמשם נשתלחו המרגלים, כמבואר שם מענינו, אבל קדש שבפרשה הזאת היא במדבר בין שנאו שמה בשנת הארבעים, ועינ' שנאמר בהעלתך על פסוק ואחר נסעו העם מחברות, ואפשר שגם כונת הראב"ע היא על קדש שנמדבר בין, כי גם שמה התעכבו ימים רבים כמבואר בכתוב, כי שם מתה מרים ואחר זה מריבת המים, ושליחות המלאכים אל מלך אדום וחזירתם : (ג) וירב העם עם משה ובפסוק הקודם אמר ויקהל על משה ועל אהרן, וכן אמרו ולמה הבאתם, ולמה העליתם, ואמר עם משה לפי שעקר המריבה היתה רק עם משה לבדו : ולו גועו, מי יתן וכבר גועו : בגוע אחינו, בעת אשר גועו אחינו, והוא מקור בפלס כשכב אדוני המלך (מ"א כ"א), כן דעת הרד"ק בשרשים, ואלו שבעבור

(ו) דער עוויגע רעדעטע מיט משה אונד שפראך : (ח) נים דען שטאב, פֿערוואַמלע דיא געמיינע , דווא אונד דיין ברודער אהרן , אונד רעדעט דען פֿעלזען פֿאַר איהרען אויגען אָן , דאָס ער וואַסער הערגעכע : אויף דיזע ווייזע ווירט דווא איהנען וואַסער אויז דעם פֿעלזען ברינגען , אונד דיא געמיינע נעכזט איהרעם פֿירדע טראַנקען : (ט) משה נאָם דען שטאב , דער פֿאַר דעם עוויגען לאַג : וויא ער איהם בעפֿאַהרלען : (י) זאָדען ליסען משה אונד אהרן דיא נאַציאָן צוואַממען קאָטמען , פֿאַר דעם פֿעלזען :

אונד

ר ש י

הקב"ה על מונס של ישראל : (י) ויקהילו וגו' זה אחד מן המקומות שהחזיק מועט את המרובה : המן הסלע הזה נוציא לפי שלא היו מכירין אותו לפי שהלך הסלע וישגלו בין הסלעים כשנסתלק הבאר והיו ישראל אומרים להם מה לכם מאי זה סלע תוציאו לנו מים לכך אמר להם המורים סרבנים לשון עני שוטים מורים את מוריה' המן הסלע הזה שלא כשטוינו

(י) ואכנישו משה ואהרן ותיקחלא לקדם ביפא

באו

וידבר יהוה אל משה לאמר : קח את המטה והקהל את העדה ארצה ואהרן ויהי וידברתם אל הסלע לעיניהם ונתן מימיו והוצאת להם מים מן הסלע והשקית את העדה ואת בעירם : ויקח משה את המטה מלפני יהוה כאשר צוהו : ויקהלו משה ואהרן את הקהל אל פני הסלע ויאמר

תרגום אונקלוס

(ו) ומקיל יי עם משה לטיטר : (ח) טולית חומרא ואכנישית פנשתא את ואהרן אחוד ותטללון עם ביפא לעיניהון ויפן טוהי ותפק להון טיא טן ביפא ותשקיית פנשתא ויתר בעירהון : (ט) וגסיב משה ית חומרא טר־קדם יי פֿטאדי פֿקדיה : ואמר

מרוח היגן והפחד לא נות' עוד כס בהם לעמוד על רגליהם, וראב"ע כתב להתפלל או לדרוש את השם בכנואה, אבל מי שדבר עם ה' כאשר ידבר איש אל רעהו, לא היה נדיק לטול על כניו לא להתפלל ולא להתנבחות : (ח) קח ארז המטה, בה"א הדעת ולא אמר מטך, כי הכונה על מטה האלהים המונח לפני העדות, וז"ש נפסוק בסמוך ויקח משה את המטה מלפני ה' : ודברתם אל הסלע, הנמצא סמוך למחנה או אל הסלע שהודעת' (ראב"ע) : (י) ויקהלו וגו' אל פני הסלע, כי כן טיה לו השם ודברתם אל הסלע לעיניהם : המורים, המתלבים ומשנים רגון המקום, והוא ציטוני תואר מנבין הקלמארס מרה : המן הסלע הוה, ז"ל הרמב"ן חלילה חלילה שיהיה התיימה למניעות, כי משרע"ה הנאמן בכל בית ה' לא יפלא מנוט כל דבר מהם והוא וכל ישראל עמו ראו גדולו' ונפלאות טו ויאף כי הוא אשר נעשה כן על ידו פעם אחרת צטור בקורב, ואמרו המפרשים שיש תמיכות מתקיימות, כמו הנגלה כנלית

חקת כ

וַיֹּאמֶר לָהֶם שְׂמְעוּנָא הַמּוֹרִים
הַמֶּן הַסְּלַע הַזֶּה נוֹצֵיא קְרַבְס
מִיָּם: יא וַיֵּרֶם מֹשֶׁה אֶרְצֵיהוּ
וַיִּקַּח אֶת־הַסְּלַע בְּמַטְהוֹ פְּעָמִים
וַיִּצְאוּ מִיָּם רַבִּים וַתִּשֶׁת־הָעֵדָה
וַיִּבְעִרוּם: ס יב וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן יֵעַן לֹא־
הֵאֱמַנְתֶּם בִּי לְהַקְדִּישֵׁנִי לְעֵינֵי
בְנֵי

תרגום אשכנזי קיד

אונד ער שפראך צו איהנען ,
האָרט איהר אונגעהאַר-
זאמען ! ווערדען וויר אייך
אויז דיזעס פֿעל־זען וואָסער
שאַפֿען ? (יא) משה הוב וזינע
האַנד אויף , אונד שלוג דען
פֿעלזען צווייאמאַל מיט זיינעס
שטאַבע: דאָ קאַם פֿיל וואָסער
הערזיז, זאָ דאַס דיא געמיינע
געבוט איהרעם פֿידזע צו
טרוינקען האַטטע: (יב) דער
עוויגע אַכער שפראַך צו משה
אונד צו אהרן: ווייל איהר
ניכט דאָז פֿערטרויען צו מיר
גער־אַכט, מיך פֿאַר דען
אויגען

רש"י

כצווייטו עליונוציא לכס מיס: (יא) פעמי' לפי
שבראשונה לא הוציא אלא טיפין לפי שלא היה
המקום להכותו אלא ודברתם אל הסלע והמה
דברו אל סלע אחר ולא הוציא אמרו שמת צריך
להכות כבראשונה שנאמר והכית בצור ונדמן
להס אותו סלע והכהו: (יב) יען לא האמנתם
בי' גלה הכתוב שלילי חטא זה בלבד היו
ככנסין לארץ כדי שלא יאמרו עליהם כשן דור
המדבר שנגזר עליהם שלא יכנסו כך היה עון
משה ואהרן' והלא הנאן ובקר ישחט קשה
מזו אלא לפי שנסתה חסך עליו הכתוב וכאן
שבמעמד כל ישראל לא חסך עליו הכתוב
מפני

תרגום אונקלוס

וַאֲמַר לְהוֹן שְׂמְעוּרְפִיעַן סְרַבְנִיא הַמּוֹן
בִּיפֵא הַרְדִּין נִפְק לְכוּן מִיָּא: (יא) וְאָרְס
מֹשֶׁה ית יִדְיָה וּמְחָא ית בִּיפֵא
בְּחַמְטְרִיָּה תִרְדִּין וְיִמְנִין וּנְפִקוּ מִיָּא
סְנִיאִ וּשְׁתִּיאַת פְּנִשְׁתָּא וּבְעִירְהוֹן:
(יב) וְאָמַר יי לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן חֲלַף
לֹא־הֵימְנַתוּן בְּמִטְרֵי לְקַדְשׁוֹתֵי
לְעֵינֵי
בְנֵי

באור

בליתי, התשטט התשטט. וראב"ע כתב המן הסלע הזה יש לנו כח להוציא לכס ממנו מים, ירצה
לפרש שאמר להם שמעו כח המורים בה' החומרים ולמה הבאתם את קהל ה' אל המקום הרע
זה, המן הסלע הזה לבו כח בטבע שנוציא אמת ממנו מים, רק תכירו כי זאת ה' הוא כי
הוא אחר הוציא אתכם ממזרים והביא אתכם אל המקום הזה, והוא אשר יפרנס אתכם בו,
זה כמעט שאמר להם במן וידעתם כי ה' הוציא אתכם ממזרים' ולפי דעתי ה"א הוא
לשאלה, המן הסלע הזה נוציא לכס מים אם לא כי הכתוב פעה יפרש בשאלה הן ולאו היש בה
פן אם אין, התשובה מביטוי אם לא ופעם מוכיר הן לבדו, הוא אחיבס הקטן, הידעתם
את לבן בן נחור, אבל היתה השאלה הוצאת להם שאלת הנסיון, אמר שמעו כח המורי' מה
תחננון על ה' המן הסלע החוק הזה נוציא לכס מים היתה הדבר הזה אם לא? הפליג במרים
והגיד כי הם קטני האמנה וכאשר ירצו אליו הוא מפני תחננתם שלא יעשה השם עמהם
להפליא, כענין שנאמר וינסו אל בלבבם היכול אל לערוך שאתן במדב' הגם לחם יוכל את,
ע"כ: (יב) יען לא האמנתם בי להקדישני, שאלו דברתם אל הסלע הייתי מקידש לעיני
העדה

חקת כ

העדה ואומרים מה סלע זה שאינו מדבר ואינו שומע מקיים דברו של הקב"ה לנו על אכ"ה
 (רש"י), וכתב הרמב"ן ויאה דברי אגדה הם, אבל לא נתחוררו כי מאחר שזיה קח את המטה
 יש במשמע שיכה בו ואלו היה רכובו בדברו' בלבד מפני מה המטה הזה בידו, וכן במכו' מנצ"ה
 שאמר והמטה אשר נהפך לנחש תקח בידך והוא להכות בו, ולפעמים יאמר נטה את ירך ורכבו
 לומר להכות במטה כי הכתוב יקצר בדבר הנשמע, ואין הכנס בדבור יותר גדול מהכאה כי הכל
 שזה הכל הסלע, ועוד למה אמר בזה מעלתם, והטאה בדבור אל הסלע הזה הוא מה שנוכח
 במעשה, וזה שיאמרו והיא שומעת, כי השם יוציא מים מן הסלע הזה, כדרך כי היא שומעת
 את כל אמרי ה' (יהושע כ"ד כ"ז), וכן עשו כמו שאמר ויקהילו משה ואהרן את הקהל אל פני
 הסלע ויאמרו להם וגו' והסלע שומעת וטענת רבות למפרשים נחטא הזה כבר סתר הראשון
 דברים רבים מהם, והכבוד שרמו בו גם הוא אינו נכון, והאריך שם בדחיותיו על הראשון ועל
 פי' הרמב"ם ז"ל, שכתב מזה הענין בפרק רביעי מהקדמותו לפרקי אבות, וסוף דבריו ח"ו
 והקרוז מן הדברים שנאמרו בזה והוא טוב לדחות השאלה הם דברי רבינו סנחל שכתב כי
 הקטא הוא אמרו המן הסלע הזה נוציא לכם מים, וראוי שיאמרו יוציא ה' לכם מים כדרך
 שאמרו בתת ה' בערב בשר לאכול וגו', וכן בכל הנסים יודיעים כי ה' עמם להפליא, ואולי
 קטבו העם כי משה ואהרן נחמתם הוציאו להם מים מן הסלע הזה והגו לא קדשתם אתי,
 ועשה הראשון בבור בחורב אמר הכני עומד לפניך שם על הצור והשבעים הוקנים רואים עומד
 הענין עומד על הצור והגם מתפרסם כי מעשה ה' הגדול הוא, אבל בכאן לא ראו דבר ועשו
 במאמרו משה ואהרן, ויתכן שיאמר בזה מעלתם כי הנהנה מן ההקדש נקרא מעילה, וכן
 מרייתם פי שהוא טוה ודברתם אל הסלע לעיניהם והטעם שאתקדש לעיניהם, או שניתם דברי
 מן ותמרו את משפטי (יחזקאל ה' ו'), כי לא נותי שתאמרו ככה, ויהיה לא האמנתם כי יוצא
 אל בני ישראל (ר"ל לא הבאתם אמונה בלבם), או הוא לשון חזק לא התחזקתם להקדש
 לעיניהם, כמו ותקעתיו יתד במקום נאמן (ישעי' כ"ב כ"ג), וכתב עוד ח"ו ועל דעתי טעם
 ודברתם אל הסלע כמו על הסלע, וכן כה אמר ה' אל העשירים ועל המכובות בבלה וכו'
 (ירמיה כ"ז כ"ח), יזנה שיאמרו לעיני העדה דהיותם נקהלים כלם שהשם יוציא להם מים מן
 הסלע וכן עשו, ואל יקשה עליך ודברתם לעיניהם כי טעמו כמו לפניכם שימשו כלם, וכן
 ויאמר חנניה לעיני כל העם לאמר כה אמר ה' כי אשבור את עול מולך בבל (שם כ"ח ד') וכן
 רבים, או טעם לעיניהם בכאן שיהיה הדבור דהיותם נקהלים שם והסלע לעיניהם, כמו שאמר
 בעשיה ויקהילו משה ואהרן את הקהל אל פני הסלע, כי כאשר נקהלו שם וראו הסלע פנים
 בפנים שאמרו המן הסלע הזה נוציא לכם מים כמו שהזכירו חכמים שלא יאמרו מעינות היו שם,
 ויתכן שהוא כמסורם הקהל את העדה ודברתם אל הסלע לעיניהם ונתן מימיו, וטעם ונתן
 מימיו שיהיו מיד מים רבים כי בעים מימי, כמ"ש ויזאו מים רבים), כי הניתנה תאמר על
 הרבו, כמו ונתנה הארץ יבולה ועץ השדה יתן פרוי (ויקרא כ"ו), כי זרע השלוס הגפן תקן
 פרוי והארץ תקן יבולה והשמי' יתנו טלם (זכריה ח'), כלם על הרבו יבטיחם, וכן כת' נחלים
 ישטפו (תהלים ע"ח כ'), ואין טעם מימיו כמו תקן יבולה ויתן פרוי, שאין בטבע הסלע
 להיות בו מים, אבל טעמו המים אשר יבא מימנו, כי בהפך השם החלמיש למעיני מים ומימי
 יבאו, יקראו על שמו מימי, וכן וברך את לחמוך ואת מימך (שמות ד' ג' ה'), לחמוך נתן מימיו
 כאמנים (ישעי' לג ט"ז), ואמר כן להודיע שמימי הסלע יבאו לא מן הארץ אשר תחתיו כמנהג
 מעינות רבות רק מאמנו, וכן כתוב ההופכי הצור אגס מים חלמיש למעיני מים (תהלים
 קי"ד ח'), וחזר ואמר והוצאת להם מים מן הסלע כי אתה בעודך שם תוציא להם המים מן
 הסלע שכלם יראו אתם טבעים מימי, עכ"ל הרמב"ן, [א"ה], אחרי אשר רבו הדעות
 במשפט המרובה הזאת ומה היה חטא הקדושים הללו, אגיד חף אני את הנדחה לע"ה כפי
 פשטות הכתובים: מקדושת השם יתעלה שחכידיו ועבדיו יהיו גבורי כח, מתאמנים על כל
 דגשות הטבע והמיית הכסף, עושים את רכובי באין פחד ובהלה, באין ענב ואין כעס, יקרה
 להם מוקרי התולדות מה שיקרה, כל עת שהם בעבודת השם יתעלה לא יראו בהמיד אף
 ויוליאה, וכן אמר משה לאהרן בקרובי אקדש ועל פני כל העם אכבה (ויקרא י"ג), שע"ה זה
 מקדש השם ברבים, ומראה את כבודו על פני כל העם, כשאתה רואה בניך עתים וחיך
 מעבודת השם כרגע, וכן נאמר לא תתגודדו ולא תשישו קרחה בין עיניכם למת כי עם קדוש
 אתה לה' אלהיך (דברים י"ד א') כי זהו קדושת השם שלא יתגבנו עבדיו יותר מראי בעיני כלם

חקת כ

תרגום אשכנזי קטו

בני ישראל לכן לא תביאו את-
הקהל הזה אל הארץ אשר-
נתתי להם: יג המה מי מריבה
אשר רבו בני ישראל את-
יהוה ויקדשם: ס יי וישלח
משה מלאכים מקדש אל-

אויגען דער קינדער ישראל'ן
צו הייליגען: דארום זאללט
איהר אויך דויען פאלקניכט
אין דאן לאנד ברינגען, דאן
איך איהנען צו געבען בע-
של אסען: (יג) דויען זינד
דיא האדערוואסער, ווייל
דיא קינדער ישראל'ן מיט
דעם עוויגען האדערטען:
אונד ער געהייליגט ווארד אן
איהנען: (יד) פאן קדש אויו

ה

מלך

זאנדטע משה באטשאפטער אן

תרגום אונקלוס

רש"י

בני ישראל בכך לא תעלו את קהל
הזו לארצה דיי יהבית וזהו:
(י) אנו מי מצותא דנצו בני ישראל
קדם יי ואתקדש בהון: (יה) וישלח
משה אנגדון מרקס לות מלכא

מפני קדוש השם: להקדישני - שאלו דברתם
אל הסלע והוכיח הייתי מקדש לעיני העדה
ואומרים מה סלע זה שאינו מדבר ואינו שומע
ואינו נרדף לפרנסה מקיים דברו של מקום קל
וחומר אנו: לכן לא תביאו - בשבועה כמו לכן
בשבעתי לבית עלי (שמואל א' ג') כשבע
בקפינה שלא ירבו בתפלה על כך: (יג) המה
מי מריבה - הם הזכרים במקום אחר את אלו
ראו אצטגניני פדעה שמויען של ישראל לוקה במים לכך גזר וכל הנן היטוד היאודה
תשליכוהו: ויקדש בס. שמתו משה ואהרן על ידם שכשהקב"ה עושה דין במקדשו הוא יראוי
ומתקדש

באור

מת, או אם יקרה אותם מקרה ופגע אחר, וכן נזה על הכהנים הקרובים אליו יותר מבני
ישראל למעט באבלם על מת. והנה ראינו שמה ואהרן פחדו את הנקהלים וברחו מפניהם אל
פתח אהל מועד ושם נפלו על פניהם, כי חלף כחם, עד אשר נגלה כבוד השם ואמר שישוב
להקהיל את העדה, לכן אמר להם יען לא היתה אמונתכם בי חזקה כל כך להראות קדושת
וכבודי לעיני בני ישראל, לעמוד על מעמדכם בתוך הנקהלים עליכם, בלי פחד ומורד הלכ,
ועשה ההמון מה שיעשה, ועבדי ה' לא יראו מהמונס ושאוכם, ולא יזחו ממוכסם, הכה אינכם
מוכנים לבאת ולבא לפני הקהל הזה, להלחם להם מלחמות גדולות וטראות, ולסבול טר חס
ונשאם, כי נרדף לזה איש גבור חיל מושל פרוחו ולבו כלב האריה, לא ימת מפני כל, והנה
במקום אחר אמר אשר מעלתם בי, ע"ד שאמרו רז"ל הקב"ה מדקדק עם סביביו כחוט השערה,
כי בערך אל הקדושים ההם הקטור בקדושת השם למעלה יאשב, ואשרי מי שיאשוב לו ה' עין
טובה: אשר נחתי להם, אשר הנחתי לתת להם והרוי היא כאלו נתתי להם כבוד:
(יג) ויקדש בס, פי' הראב"ע במשה ואהרן כטעם בקרובי אקדש, ע"כ: ולא ידעתי מה
ענין כניי הנסתרים על משה ואהרן אם לא הזכירו בפסוק הזה: ויותר נסין כפידוש הרשע"ס
שהקדש במים מכל מקום ויחף על פי שלא דברו אל הסלע, ירצה בזה שמלת בס שנה על המים,
וכן דעת רש"י שהכניו שב על המים אלא שהוא מפרש שהקדושה היתה צמה שעל ידם מתו משה
ואהרן שכשהקב"ה עושה דין במקדשו הוא יראוי ומתקדש על הנרות: (יד) כה אמר אחיך
שעורו

מִקֵּד אֲדוֹם כִּי אָמַר אֲחִיךָ
 יִשְׂרָאֵל אֶתְּהָ יִדְעָתָ אֶרֶץ כָּל־
 הַתְּלָאָה אֲשֶׁר מִצְרַיִם :
 טו וַיִּרְדּוּ אֲבֹתֵינוּ מִצְרַיִם וַיֵּשְׁבוּ
 בְּמִצְרַיִם יָמִים רַבִּים וַיִּרְעוּ לָנוּ
 מִצְרַיִם וְלֹא־בְרַחֲנוּ : טז וַגְּזַעַק
 אֶל־יְהוָה וַיִּשְׁמַע קִלְנוּ וַיִּשְׁלַח
 מַלְאָךְ וַיִּצְאָנוּ מִמִּצְרַיִם וְהִנֵּה
 אֲנַחְנוּ בְּקֹדֶשׁ עִיר קָצָה גְבוּלָה :
 יז נַעֲבֹרָה־נָא בְּאֶרֶץ לֹא
 נַעֲבֹר בְּשָׂדֵה וּבְכַרְם וְלֹא נִשְׁתַּחֲוֶה
 מִי בְּאֶרֶץ דְּרָךְ הַמִּקֵּד גִּלְדָה לֹא

אן דען קאניג צו אדום ,
 (אונד לים איהם ענטביטען):
 זא שפריכט דיין ברודער
 ישראל! דוא ווייסט, וואו
 פיר מיהערליגקייט אונז בע-
 טראפען האט: (טו) אונזרע
 פארפאהרען קאמען נאך
 מצרים, וויר וואהנטען לאנגע
 צייט אין מצרים: אלליין דיא
 מצרים פערפוארען מיט אונז
 אונד אונזערן פארפאהרען
 זעהר איבעל: (טז) וויר
 שריאן צום עוויגען, דיזער
 ערהארטע אונזרע שטימע,
 אונד זאגרטע איינען באטה-
 שאפטער, דער אונז און
 מצרים פיהרטע: יעצט זינד
 וויר צו קדש, אין איינער
 שטאדט, דיא אן דייע
 גראנצע אנשטאסט: (יז) לאס
 אונז דורך דיין לאנד ציהען!

נמה
 וויר וואללען ניכט דורך אקער אונד וויינבערגע ציהען, אונד קיין וואסער און
 ציזטערנען טרינקען: וויר וואללען אויף דער העערשטראסע בלייבען, ווערער

תרגום אונקלוס

רש"י

מִלְבָּא דְּאֲדוֹם כִּדְגוּ אֲמַר אֲחִיךָ יִשְׂרָאֵל
 אֶת־יִדְעָתָתָ כִּל עֲקָתָ דִּיאִ שְׂפִתְתֵּנָא :
 (טו) וַיִּרְדּוּ אֲבֹתֵינוּ מִצְרַיִם וַיֵּשְׁבוּ
 בְּמִצְרַיִם יָמִים רַבִּים וַיִּרְעוּ לָנוּ
 מִצְרַיִם וְלֹא־בְרַחֲנוּ : (טז) וַגְּזַעַק
 אֶל־יְהוָה וַיִּשְׁמַע קִלְנוּ וַיִּשְׁלַח
 מַלְאָךְ וַיִּצְאָנוּ מִמִּצְרַיִם וְהִנֵּה
 אֲנַחְנוּ בְּקֹדֶשׁ עִיר קָצָה גְבוּלָה :
 יז נַעֲבֹרָה־נָא בְּאֶרֶץ לֹא
 נַעֲבֹר בְּשָׂדֵה וּבְכַרְם וְלֹא נִשְׁתַּחֲוֶה
 מִי בְּאֶרֶץ דְּרָךְ הַמִּקֵּד גִּלְדָה לֹא

ומתקדש על הכריות וכן הוא אומר כורא
 אלהים ממוקדש (תהלים ס"ח) וכן הוא אומר
 בקרובי אקדש: (יד) אחיך ישראל. מה ראיה
 להזכיר כאן אחיך אלא אמר לו אחים אמתו
 בני אברהם שנאמר לו כי נד יהי זרעך ועל
 שכינו היה מוטל החוב לפרשו: אתה ידעת את
 כל התלאה. לפיכך פירש אביכם מעל אבינו
 וילך אל ארץ מצרים יעקב אסיו מפני השטר חוב
 פמוטל עליהם והטילו על יעקב: (טו) וירשו
 לנו. סבלנו נרות רבות: ולחנותינו. מכאן
 שהאבות מנטערי בקבר כשטרענו. בלה על
 ישראל: (טז) וישמע קולנו. בצרכה שנרכט
 אבינו הקול קול יעקב שאנו בעיקים ובענים:
 מלאך. זה משה מכאן שהנביא קרוי מלאכים
 ואומר ויהיו מלעיבים במלאכי אלהים (ד"ה ב'
 ל"ו): (יז) נעברה נח בארץ. אין לך לעורר
 החוב. עשה לנו עור וועט לעבור דרך ארץך:
 לא נשתה מי בארץ. לא נשתה מי בארץ. מי
 בורח היה נרדף לומר
 אלא כך אמר משה חף על פי שיש בדינו אן
 לאכול ונאר לשמות לא נשתה מונו אלא כקנס
 מכס אוכל ומים

נמטי
 על הירושה של ארץ ישראל כמס עלה פרעת
 לא נשתה מי בארץ. מי בורח היה נרדף לומר
 לאכול ונאר לשמות לא נשתה מונו אלא כקנס
 להנאתכס

חקת כ

תרגום אשכנזי קטו

נְמִיָּה יָמִין וּשְׂמֹאלוֹ עַד אֲשֶׁר-
נַעֲבֹר גְּבֻלָּהּ: יי וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֲדוֹם לֹא תַעֲבֹר בִּי פֶּן-בְּחָרֵב
אֵצִיא לְקִרְיַתְךָ: יט וַיֹּאמְרוּ אֱלֹהֵי
בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל בְּמַסְלַח נַעֲלֶה וְאִם-
מִיָּמִיד נִשְׁתַּח אֲנִי וּמִקְנֵי וּנְתַתִּי
מִכְרָם רַק אֵין דְּבַר בְּרַגְלֵי

אעברה

וועדער רעכטז נאך לינק
דאָפֿאַן אַבווייכען, ביז וויר
איבער דייע גראַנצען הינאווי
זינד: (יט) אדום אָבער לים
איהם זאָגען, דוא זאָלל'זט
ניכט דורך מיין לאַנד ציהען:
אָדער אַיך געהע דיר מיט
דעם שווערדטע ענטגעגען:
(יט) דוא קינדער ישראָל'
שטעללטן איהם צוואַר פֿאַר,
וויר וואָללען אויף געבאָהני
טעם וועגע בלייבען: ווען
אַיך אָדער מיין פֿיר פֿאַן
דיינעם וואַסער טרינקע, זאָ ווילל איד עז בעצאָהלען:
שאָדען, נור צו פֿוסע מיינען דורכצוג
נעהמען

תרגום אונקלוס

נְסִי לְיָמִינָא וּלְשְׂמֹאלָא עַד דְּנַעֲבֹר
תְּחוּטָךְ: (יט) וַיֹּאמֶר לֵיה אֲדוֹמָאָה לֹא
תַעֲבֹר בְּתַחוּטֵי דְלִטָא בְּרַקְטָלִין
בְּחַרְבָּא אַפּוֹק לְקִרְיַתְךָ: (יט) וַיֹּאמְרוּ
לֵיה בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאֹרַח פְּכִישָׁא נִיסק
וְאִם-מִיָּד נִשְׁתַּח אֲנָא וּבְכַעֲרֵי וְאַתָּן
דְּמִיחוּן לְחוּד לִית פְּתָגִם דְּכִישׁ בְּרַגְלֵי

אעבר

רש"י

להנאתכם מכאן לאכסנאי שאף על פי שיש
בידו לאכול יקנה מן החכוכי כדי ליהנות את
אושפיו: דרך העלך כלך וגומר י' אתו חוסמי'
את בהמתו ולא יטו לכאן ולכאן לאכול:
(יח) פן בחרב אבא לקראתך י' אתם מתגאי'
בקול שהורישכם אביכם ואומרים ונלעק
ישמע קולנו ואני אבא עליכם כמה שהורישני
אני ועל חרבך תסיה: (יט) רק אין דבר י'
אין

באור

שערו שזיה את השלמים שיאמרו כן אל מלך אדום: אח כל החלואה, יגיעות, הענינים
שיקן האדם בהם, ובכתובים הנאים הולך ומבאר ההתללות ההן שהיא ירדות אבותינו מזרימה
ועי' ונשתקענו ונשב גם אנחנו גם ימים רבים: (טז) וישלח מלאך, שליח והוא משה כי שליח
השם נקרא מלאך, וכן כתוב ויאמר חגי מלאך ה' (חגי א' יג'): (יז) לא נעבר בשדה
ובכרם, ואין לך לירא שתשחת הזרע ע"י מדרך רגל האדם והבהמה אשר אתי: ולא נישחה
מי באר, שלכם כי המים יקרים לאומות באותו הארץ, (רשנ"ס): דרך המלך נלך,
במסלת עובדי דרכים המיוחדת לכל העולם ברשיון המלך י' (רשנ"ס), ורע"ס פי' באותו
הדרך שיזיה המלך שכלך בה כמנהג כל מלך הנותן מעבר לכנא אנשי שלמו לשלוח עמהם מורה
דרך למען לא יזיקו אנשי הכנא בעברם ליושבי הארץ י' וכן כונת הראב"ע בסוף דבריו: עד
אשר נעבר גבלך, חן לגבלך ולכך לא תבאעם ב"ת השמוע, כמו נעברה בארץך, וכן
מתורגם בל"א: (יח) לא תעבר בי, בארטי: פן בחרב, שלא אבא לקראתך בחרב:
(יט) במסלה נעלה, ב"ת פתוחה להורות על ה"א הדעת, ור"ל הגל במסל' המיוחדת
לכל עובר בה נעלה ובמה נזיקך, ונחתי סכרם, לא בלבד שלא נזיקך, אבל גם תועלת
יהיה ליושבי ארץך, כי אם מייך נשתה אתי ומקני ונתתי דמיהם: מכרם, אינו מהנפרד
מכר שהמ' בו שרשית, אבל הנפרד מומנו מכר'ה משרש כרה מענין ונס מים תכרו,
והמ"ס נוספת כמ"ס מקנה, משנה, ובכתיב הנסתרים תפול ה"א
השש: רק אין דבר, ת"ס למוד לית פתגם דניש, וכן פירש' וכן מתורגם
בל"א

נערה מען : (כ) ער בלויב
 אבער דאכייא , דוא זאללום
 ניכט דורכציהען ! יא אדום
 צאג איהם ווירקליך מיט
 מאכטיגעם פאלק אונד
 שטארקער האנד ענטגעגען :
 (כז) אלו אדום דעם פאלק
 ישראל דען דורכצוג ניכט
 געשטאטטען וואללטע : וויך
 ישראל פאן איהם אב :
 (כח) פאן קדש בראכען וויא
 אויף : אונד דיא גאנצע גע-
 מיינע קאם צום בערגע הר :
 (כט) בייא דיועם געבורגע
 הר : אן דער גראנצע דעז
 לאנדעז אדום , שפראך דער
 עוויגע צו משה אונד אהרן ,
 וויא פאלגט : (כד) אהרן
 זאלל

אעברה : כ ויאמר לא תעבר
 ויצא אדום לקראתו בעם כבוד
 וביד חזקה : כא וימאן י אדום
 נהין את ישראל עבר בגבלו
 ויט ישראל מעריו : פ חמישי שלשי
 כג ויסעו מקדש ויבאו בני
 ישראל כל העדה הר ההר :
 כד ויאמר יהוה אל משה ואל
 אהרן בתר ההר ער גבול
 ארץ אדום לאמר : כד יאסף
 אהרן

ר ש י

תרגום אונקלוס

אין אום דער מויקך : (כ) וביד חזקה .
 בהנחת זקננו והידיס ידי עשו : (כב) כל
 העדה . כולם שלימים ועומדים ליכנס לארץ
 שלא היה בהם אחד מזאתן שגזרה גזרה
 עליהם שכבר כלו מתי מדבר ואלו מזאתן
 שנאמר בהם חיים כלכם היום : הר ההר .
 הר על גבי הר כתפוח קטן על גבי תפוח גדול
 ואף על פי שהענין הולך לפניהם ומזה את
 ההרים שלשה נשארו בהן הר סיני לתורה והר
 כנע לקבורת משה והר ההר לקבורת אהרן :
 (כג) על גבול ארץ אדום . מניד שימני
 שנתחברו כאן להתקרב לעשו הרשע נפרטו
 מעשיהם וחסרו הנדיק הזה וכן הכניח אומר
 ליהושפט

אעבר : (כ) ואמר לא תעבר ויפק
 אדומתא לקדמותיה בתיל רב ובקרא
 תקיפא : (כא) וסריב אדומתא שבק
 ית ישראל למעבר בתחומיה וסני
 ישראל סלותיה : (כב) ונטלו טרקס
 ואתו בני ישראל כל כנישתא להר
 טורא : (כג) ואמר יי למשה ולאהרן
 בהר טורא עריתחום ארעא דאדום
 למיטר : (כד) יתכניש אהרן

באור

בל"א , ויתכן שגמלת רק דבוקה עם כרגלי , ור"ל אין דבר אשר ננק' בארצך רק לעבו' כרגלי :
 (כא) וימאן , שעורו וכאשר מאן אדום נתן את ישראל אז נטה מעליו : (כב) בהר ההר ,
 ת"א בהר טורא ירצה בזה , שגמלת הר הוא שם של ההר ההוא , וכן מתורגם בל"א : (כד) יאסף
 אהרן , כמו ושות בהר שיתקן עמו למות ויעלה אל ההר . (ראב"ע) , ירצה בזה לשי' שלא
 יתכן הכווי , כי אם בפעל הכחירי שביד האדם לעשותו ושלא לעשותו , אבל פירושו שיתקן
 עמו למיתה בעלית ההר והפסעת כרגיו . ויתכן שגמלת יאסף היא עתיד באמת , ור"ל שאמר השם
 לנשה

חקת כ

תרגום אשכנזי קיו

אֶהְרֹן אֶרְעֻמוֹ כִּי לֹא יבֹא אֶל־
 הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְבְנֵי־
 יִשְׂרָאֵל עַל אֲשֶׁר־מָרִיתֶם אֶת־
 פִּי לְמִי מְרִיבָה: כס קח את־
 אֶהְרֹן וְאֶת־אַלְעָזָר בְּנֵי וְהַעֲלֵה־
 אֹתָם הַר הַהָר: כו וְהַפֶּשֶׁט אֶת־
 אֶהְרֹן אֶת־בְּגָדָיו וְהַלְבַּשְׁתֶּם
 אֶת־אַלְעָזָר בְּנֵי וְאֶהְרֹן יֹאסֵף
 זִמַּת שָׁם: כז וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר
 צִוָּה יְהוָה וַיַּעֲרוּ אֶל־הַר הַהָר
 לְעֵינָי כָּל־הָעֵדוּת: כח וַיִּפְשֹׁט
 מֹשֶׁה אֶת־אֶהְרֹן אֶת־בְּגָדָיו
 וַיִּלְבַּשׁ

זאלל צו זיינעם פֿאלקע איין־
 געטראָן ווערדען , דען ער
 זאלל אין דאָז לאַנד , דאָז איד
 דען קינדערן ישראל'ז געבע
 ניכט קאָמוען : ווייל איהר
 מיינעם בעפֿעהלע ניכט נאָכ־
 געלעבט , בייא דעם האַדער־
 וואַסער : (כה) נים אַל־זאָ
 אהרן אונד זיינען זאָהן אַעזר :
 אונד פֿיהרע זיא אויף דאָז
 געבירגע הר : (כו) צייד אהרן
 זיינע קליידער אויז , אונד
 לעגע זיא זיינעם זאָרהנע
 אלעזר אָן : אהרן זאלל איין־
 געטהאָן ווערדען , אונד דאָ־
 זעלבוט שטערבען : (כז) משה
 טהאַט וויא דער עוויגע בע־
 פֿאהלען : זיא גינגען פֿאַר דען
 אויגען דער גאַנצען געמיינע
 אויף דאָז געבירגע הר :
 (כח) משה צאָג אהרן זיינע
 קליידער אויז , לענטע

תרגום אונקלוס

רש"י

אהרן לעמיה ארי לא ייעול לארעא
 די יהבית לבני ישראל על די סריבתון
 על־שימרי למי מצותא : (כס) דבר
 ית־אהרן וית אלעזר בריה ואסיק
 יתהזון להור טורא . (כו) ואשלח ית
 אהרן ית־לבשוהי ותלבשיגון ית־
 אלעזר בריה ואהרן יתפגש ויטות
 פטון : (כז) ועבר משה פקא די פקיד
 ויסקיקו להור טורא לעיני כל
 בנשקא : (כח) ואשלח משה ית־אהרן ית־לבשוהי

ליהושפט בהתחנך עם אחויה פון ה' את
 מעשיך (ד"ה ב' כ') : (כה) קח את אהרן
 בדיברי נחומים אמור לו אשריך שתראה כתרך
 נתן לבנך . מה שאין אני זכאי לכך : (כו) את
 בגדיו . את בגדיו כהונה גדולה הלבשוהו
 והפשיט מעליו לתתם על בנו בפניו אמר לו
 הכנס למערה וכנס ראיה מטה מונעת וכו'
 דלוק אמר לו עלה למטה ועלה פשוט ידך
 וכפש קעון פיך וקמן עכוס עיניך ועכס מיד
 חמד משה לאותה מיתה וזה שנאמר לו כאשר
 צוה אהרן אסיך באותה מיתה שנתאית לה :
 (כז) ויעש עשה . אף על פי שהדבר קשה לו

ואלביש

ואשלח משה ית־אהרן ית־לבשוהי

באור

למשה יען שגורה הוא מלפני שאסף אהרן וימות על ההר הזה , לכן קח את וגו' : למי
 מריבה , הלמד במקום בית , וענינה בעבור מי מריבה : (כו) והפשט , יואל לפני
 פעולים שהוא אהרן והכנדים , וכן והלבשתם , כי הכונה והלבשת את הכנדים את אלעזר :
 (4) ל א I 30 ואהרן

תרגום אשכנזי

חקת כ כא

לענטע זיא זיינעם זאָהנע
אלעזר און , אהרן שטארב
אויף דעם גיפפעל דעז בערגז :
משה אבער אונד אלעזר
קאמען הערעאב פאָם בערגע :
(כט) דײַ גאַנצע געמיינע
זאָהע , דאָס אַהרן פֿערי
שידען וואָר : בעוויינטע איהן
דאָ גאַנצע דוויו ישראל
דרייסיג טאָגע :
כא (א) דער כנענישי קאָניג
ערד , דער געגען
מיטטאָג וואָהנט , ערפֿוהר ,
דאָס

וַיִּלְבַּשׁ אֶתְכֶם אֶת־הַלְעוֹז בְּנֹו
וַיִּמַת אֶהֱרֹן שֵׁם בְּרֵאשׁ הַהֵר
וַיֵּרֶד מֹשֶׁה וְאַלְעֶזֶר מִן־הַהֵר
כֵּט וַיִּרְאוּ כָל־הָעֵדָה כִּי־גִוַע אֶהֱרֹן
וַיִּבְכוּ אֶת־אֶהֱרֹן שְׁלֹשִׁים יוֹם בְּלֵב
בֵּית־יִשְׂרָאֵל : ס כא א וַיִּשְׁמַע
הַכְּנַעֲנִי מֶלֶךְ־עַרְדַּי יוֹשֵׁב הַגִּבְעָה

ר שׁׁי

תרגום אונקלוס

לא עכש : (כט) ויראו כל העדה וגומר .
כשראו משה ואלעזר יורדים ואהרן לא ירד
אמרו היכן הוא אהרן אמר להם מת אמרו
אספ' מי שמעך כנגד המלאך וענר המגפה
ישלט בו מלאך המות מיד בקש משה רחמים
והראוהו מלאכי השרת להם נוטל במטה דאו
והאמינו : כל בית ישראל . האנשים והנשים
לפי שהיה אהרן רודף שלום ונטיל אהבה בין
צבאי מריבה ובין איש לאשתו : כי גוע . אומר
אני שהמתרגם דהא מית שועה הוא אלא אס
כן מתרגם ויראו ואתחווילו שלא אמרו רבטנו
כי זה משמש בלשון דהא אלא על מדרש שנסתלקו
ר"א תקרי ויראו אלא ויראו ועל לשון זה נופל לשון דהא לפי שהיא נתינת טעם למה שלמעלה
היאנו למה ויראו לפי שהרי מת אהרן אבל על תרגום וחו כל כנשתא אין לשון דהא נופל
אלא לשון אשר שהוא מגזרת שמוס אי שמכינו אס משמש בלשון אשר כמו ואס מדוע לא תקרי
רוקי (איוב כ"א) והרבה מפורשים מזה הלשון אס חרונים ימיו (סס י"ד) :
כא (א) וישמע הכנעני שמע שמת אהרן ונסתלקו עניי כבוד כו' כדאיתא בראש השנה
ועמלק מעולם רכועת מרדות לישראל מוזמן בכל עת לטורענות : יושב הגבעה
זה עמלק שנאמר עמלק יושב בארץ הגב ושנה אס לשנו לדגדג בלשון כנען כדי שיהיו ישראל
מתפללים להקב"ה לתת כנעניים בידם והס אינן כנעניים ראו ישראל לבושים

וְאַלְבַּשׁ יִתְחַזֵּן וַתִּדְאַלְעֶזֶר בְּרִיהַ וְשִׁית
אֶהֱרֹן תַּמָּן בְּרִישׁ טוֹרָא וְנַחַת מִשְׁרָא
וְאַלְעֶזֶר מִן־טוֹרָא : (כט) וַתִּחַזֵּן
כָּל־כְּנִישְׁתָּא אַרְי מִיַּת אֶהֱרֹן וּבְכוּרֵיהּ
אֶהֱרֹן תַּלְתִּין יוֹמִין בְּלֵב בֵּית־יִשְׂרָאֵל
כא (א) וַיִּשְׁמַע כְּנַעֲנָאָה מֶלֶךְ־עַרְדַּי
יְתִיב בְּרוֹקְטָא אַרְי

באור

באור

ואהרן יאסף אשר שתעשה זאת ימות : (כט) ויראו כל העדה , שעורו כאשר ראו שעת
אהרן אז ויבכו אותו שלשים יום :
כא (א) וישמע הכנעני מלך ערד , ז"ל הרמב"ן והנכסן צעני כי זה מלך ערד הוא יושב
בנגב מעבר לירדן ומה (כי שכתבו בכנעני יהושע מלך ערד אחד) בארץ כנען על
יד הירדן בגבול בני יהוד' כיוון למברון שהוא בנגב , ושמע מרסוק בנא בני ישראל דרך האחרים,
ובא אל ערבות מואב להלחם בהם אס , וזה טעם וישמע , ולכך ספר הכתוב והוא יושב בנגב
בארץ

וַאֲהֲרֹן יֵאָסֵף אֲשֶׁר שְׁתַּעֲשֶׂה זֹאת יָמוּת : (כט) וַיִּרְאוּ כָל־הָעֵדָה , שְׁעוּרוּ כַּאֲשֶׁר רָאוּ שְׁעוּת
אֶהֱרֹן אַז וַיִּבְכוּ אוֹתוֹ שְׁלֹשִׁים יוֹם :
כא (א) וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי מֶלֶךְ עַרְדַּי , ז"ל הַרְמַבְּ"ן וְהַנְּכֹסִין צַעֲנִי כִי זֶה מֶלֶךְ עַרְדַּי הוּא יוֹשֵׁב
בְּנֶגֶב מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן וְהוּא (כִּי שָׁכְתוּ בְּכַנְעֲנִי יְהוֹשֻׁעַ מֶלֶךְ עַרְדַּי אֶחָד) בְּאֶרֶץ כְּנַעַן עַל
יַד הַיַּרְדֵּן בְּגִבּוֹל בְּנֵי יְהוּד' כְּיוֹן לְמִבְרֹן שֶׁהוּא בְּנֶגֶב , וְשִׁמְעַי מִרְסוּק בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דְּרַךְ הַחֲתוּמִים,
וּבֵא אֶל עֲרֹבוֹת מוֹאָב לְהִלָּחֵם בְּהֵם אִס , וְזֶה טַעַם וַיִּשְׁמַע , וְלָכֵן סִפֵּר הַכְּתוּב וְהוּא יוֹשֵׁב בְּנֶגֶב
בְּאֶרֶץ